HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

17 decembrie 2009 *

În cauza C-227/08,

având ca obiect o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată în temeiul articolului 234 CE de Audiencia Provincial de Salamanca (Spania), prin decizia din 20 mai 2008, primită de Curte la 26 mai 2008, în procedura

Eva Martín Martín

împotriva

EDP Editores SL,

CURTEA (Camera întâi),

compusă din domnul A. Tizzano (raportor), președinte de cameră, îndeplinind funcția de președinte al Camerei întâi, domnii A. Borg Barthet și M. Ilešič, judecători,

* Limba de procedură: spaniola.

avocat general: doamna V. Trstenjak,
grefier: doamna M. Ferreira, administrator principal,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 12 martie 2009,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru EDP Editores SL, de J. M. Sanchez Garcia, abogado;

— pentru guvernul ceh, de domnul M. Smolek, în calitate de agent;

— pentru guvernul spaniol, de doamna B. Plaza Cruz și de domnul J. López-Medel Bascones, în calitate de agenți;

— pentru guvernul austriac, de doamna C. Pesendorfer, în calitate de agent;

— pentru Comisia Comunităților Europene, de domnii R. Vidal Puig și W. Wils, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 7 mai 2009,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare privește interpretarea articolului 4 din Directiva 85/577/CEE a Consiliului din 20 decembrie 1985 privind protecția consumatorilor în cazul contractelor negociate în afara spațiilor comerciale (JO L 372, p. 31, Ediție specială, 15/vol. 1, p. 188, denumită în continuare „directiva”).

2 Această cerere a fost prezentată în cadrul unui litigiu între EDP Editores SL (denumită în continuare „EDP”), pe de o parte, și doamna Martín Martín, pe de altă parte, ca urmare a refuzului acesteia din urmă de a respecta angajamentele asumate prin semnarea unui contract încheiat la domiciliul său cu un reprezentant al EDP.

Cadrul juridic

Reglementarea comunitară

3 Al patrulea-al șaselea considerent ale directivei prevăd:

„[…] contractele încheiate în afara spațiilor comerciale ale comerciantului se caracterizează prin faptul că inițiativa negocierilor contractuale îi aparține, de obicei,

comerciantului, iar consumatorul nu este pregătit pentru aceste negocieri sau nu se așteaptă la acestea; […] adeseori, consumatorul nu poate compara calitatea și prețul ofertei cu alte oferte; […

[…] trebuie să i se dea consumatorului dreptul de a rezilia contractul într-un interval de cel puțin șapte zile, pentru a i se oferi posibilitatea de a evalua obligațiile care decurg din contract;

[…] trebuie luate măsuri corespunzătoare pentru a se asigura informarea consumatorului, în scris, cu privire la această perioadă de reflecție".

4 Articolul 1 alineatul (1) din directivă prevede:

„Prezenta directivă se aplică tuturor contractelor în temeiul cărora un comerciant furnizează bunuri sau servicii unui consumator și care sunt încheiate:

[…]

— în timpul unei vizite a comerciantului:

(i) la domiciliul consumatorului sau la domiciliul altui consumator;

[…]

în cazul în care vizita nu se efectuează la cererea expresă a consumatorului.”

5 Potrivit articolului 4 din directivă:

„În cazul tranzacțiilor menționate la articolul 1, comerciantul trebuie să informeze în scris consumatorul despre dreptul acestuia de a rezilia contractul în termenul stabilit la articolul 5, precum și numele și adresa persoanei față de care își poate exercita acest drept.

Această notificare este datată și menționează informațiile care să permită identificarea contractului. Aceasta este furnizată consumatorului în cazurile:

(a) prevăzute la articolul 1 alineatul (1), în momentul încheierii contractului;

[…]

Statele membre se asigură că legislația națională în domeniu prevede măsuri adecvate privind protecția consumatorului în cazurile în care nu este furnizată informația prevăzută de prezentul articol.”

6 Potrivit articolului 5 din directivă:

„(1) Consumatorul are dreptul de a renunța la efectele angajamentului său prin expedierea unei notificări într-un termen de cel puțin șapte zile de la data la care a primit informația menționată la articolul 4, în conformitate cu procedura prevăzută de legislația națională. […]

(2) Notificarea are ca efect eliberarea consumatorului de orice obligație care decurge din contractul reziliat."

7 Articolul 8 din această directivă prevede:

„Prezenta directivă nu împiedică statele membre să adopte sau să mențină prevederi mai favorabile pentru protecția consumatorilor în domeniul pe care îl reglementează."

Reglementarea națională

8 Legea 26/1991 din 21 noiembrie 1991 privind contractele încheiate în afara spațiilor comerciale (BOE nr. 283 din 26 noiembrie 1991) transpune directiva în dreptul spaniol.

9 Articolul 3 din această lege prevede:

„1. Contractul, respectiv oferta contractuală prevăzute la articolul 1 trebuie încheiate în scris, în dublu exemplar, însoțite de un document de revocare, și trebuie datate și să poarte semnătura olografă a consumatorului.

2. Documentul contractual trebuie să conțină, cu caractere vizibile situate imediat deasupra locului rezervat pentru semnătura consumatorului, o mențiune clară și exactă privind dreptul acestuia din urmă de revocare a consimțământului dat, precum și condițiile și consecințele exercitării acestui drept.

3. Documentul de revocare trebuie să cuprindă, în mod foarte vizibil, mențiunea «document de revocare» și să indice numele și adresa persoanei căreia trebuie să îi fie transmis, precum și elementele care să permită identificarea contractului și a contractanților.

4. După semnare, întreprinzătorul sau persoana care acționează pe seama sa îi remite consumatorului unul din exemplarele contractului, precum și documentul de revocare.

5. Întreprinzătorul are obligația să dovedească executarea obligațiilor la care face trimitere acest articol.”

10 Articolul 4 din Legea 26/91 reglementează consecințele nerespectării condițiilor enumerate la articolul 3 din aceasta și prevede:

„Contractul încheiat sau oferta prezentată cu încălcarea condițiilor stabilite la articolul precedent poate fi anulată la cererea consumatorului.

Întreprinzătorul nu poate în niciun caz să invoce cauza de nulitate, cu excepția situației în care neîndeplinirea obligațiilor se datorează exclusiv consumatorului."

11 Potrivit articolului 9 din această lege:

„Consumatorul nu poate renunța la drepturile conferite prin prezenta lege. Cu toate acestea, clauzele contractuale care sunt mai favorabile consumatorului sunt considerate valide."

Acțiunea principală și întrebarea preliminară

12 Doamna Martín Martín a semnat la 20 mai 2003, la domiciliul său, un contract cu un reprezentant al EDP, având ca obiect cumpărarea a cincisprezece cărți, a cinci DVD-uri și a unui cititor DVD. Aceste produse i-au fost livrate la 2 iunie 2003.

13 Întrucât nu a obținut plata mărfii, EDP a solicitat Juzgado de Primera Instancia nº 1 de Salamanca inițierea unei proceduri a somației de plată împotriva doamnei Martín Martín, pretinzând suma de 1 861,52 euro, majorată cu dobânzile legale și cu cheltuielile.

14 Întrucât, prin decizia din 14 iunie 2007, a fost obligată să plătească suma pretinsă, pârâta a declarat apel la Audiencia Provincial de Salamanca.

15 În decizia de trimitere, Audiencia Provincial de Salamanca consideră, mai întâi, că acest contract poate fi declarat nul în măsura în care pârâta nu a fost informată în mod corect despre dreptul său de revocare a consimțământului în termen de șapte zile de la data livrării mărfii, precum și asupra condițiilor și a consecințelor exercitării acestui drept. Totuși, această instanță arată că doamna Martín Martín nu a invocat niciun motiv de nulitate, nici în fața instanței de prim grad de jurisdicție, nici în cadrul apelului.

16 Or, având în vedere că articolul 4 din Legea 26/91 prevede obligația consumatorului de a solicita anularea contractului încheiat cu încălcarea condițiilor stabilite la articolul 3 din această lege și că, în dreptul spaniol, procesele civile sunt în general supuse așa-numitului principiu al „disponibilității” („de justicia rogada”), în temeiul căruia instanța nu poate aprecia din oficiu situația de fapt, dovezile și pretențiile care nu au fost invocate de părți, Audiencia Provincial de Salamanca solicită să se stabilească dacă, pentru a se pronunța asupra apelului declarat împotriva deciziei primei instanțe, trebuie să țină seama doar de motivele invocate în cadrul procedurii de opoziție și a procedurii de apel sau, dimpotrivă, dispozițiile directivei îi permit să se pronunțe din oficiu asupra unei eventuale nulități a contractului.

17 În aceste condiții, Audiencia Provincial din Salamanca a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Articolul 153 CE coroborat cu articolele 3 CE și 95 CE, cu articolul 38 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene [proclamată la Nisa la 7 decembrie 2000 (JO C 364, p. 1)] și cu [directiva], în special cu articolul 4 din aceasta, trebuie să fie interpretat în sensul că permite instanței care judecă un apel formulat împotriva unei hotărâri pronunțate în primă instanță să declare din oficiu nulitatea unui contract care intră în domeniul de aplicare al directivei menționate anterior în cazul în care nulitatea respectivă nu a fost invocată în niciun moment în apărare de către consumatorul pârât în procedura somației de plată, nici în ședință, nici în apel?"

Cu privire la întrebarea preliminară

18 Prin intermediul întrebării formulate, Audiencia Provincial de Salamanca solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 4 din directivă trebuie interpretat în sensul că permite unei instanțe naționale să invoce din oficiu încălcarea acestei dispoziții și să declare nulitatea unui contract din domeniul de aplicare al acestei directive pentru motivul neinformării consumatorului despre dreptul său de reziliere, deși nulitatea nu a fost invocată în niciun moment de consumator în fața instanțelor naționale competente.

19 Pentru a se răspunde la această întrebare, trebuie să se amintească de la bun început că dreptul comunitar nu impune, în principiu, instanțelor naționale să invoce din oficiu un motiv întemeiat pe încălcarea dispozițiilor comunitare atunci când examinarea acestui motiv le-ar impune depășirea cadrului litigiului astfel cum acesta a fost delimitat de părți, întemeindu-se pe alte fapte și circumstanțe decât cele pe care și-a întemeiat cererea partea care are un interes în aplicarea dispozițiilor respective (a se vedea în acest sens în special Hotărârea din 14 decembrie 1995, van Schijndel și van Veen, C-430/94, Rec., p. I-4705, punctul 22, precum și Hotărârea din 7 iunie 2007, van der Weerd și alții, C-222/05-C-225/05, Rep., p. I-4233, punctul 36).

20 Această limitare a competenței instanței naționale este justificată de principiul conform căruia inițiativa unui proces aparține părților și, în consecință, instanța nu poate acționa din oficiu decât în cazuri excepționale, în care interesul public impune intervenția acesteia (a se vedea Hotărârile citate anterior van Schijndel și van Veen, punctul 21, și van der Weert și alții, punctul 35).

21 Prin urmare, este necesar să se stabilească, în primul rând, dacă se poate considera că dispoziția comunitară în discuție în acțiunea principală, și anume articolul 4 din directivă, se întemeiază pe un asemenea interes public.

22 În această privință, trebuie arătat că, astfel cum rezultă în special din al patrulea și din al cincilea considerent, directiva are ca obiectiv protecția consumatorului împotriva riscului rezultat din împrejurări specifice încheierii contractelor în afara spațiilor comerciale (Hotărârea din 10 aprilie 2008, Hamilton, C-412/06, Rep., p. I-2383, punctul 32), aceste contracte fiind caracterizate de faptul că inițiativa negocierilor contractuale îi aparține de obicei comerciantului, iar consumatorul nu este pregătit pentru o asemenea vânzare la domiciliu pentru a compara în special prețul și calitatea diferitelor oferte disponibile.

23 Având în vedere acest dezechilibru, directiva asigură protecția consumatorului instituind, mai întâi, un drept de reziliere în beneficiul său. Astfel, un asemenea drept urmărește tocmai compensarea dezavantajului ce rezultă pentru consumator dintr-o vânzare la domiciliu, în afara spațiilor comerciale, dându-i posibilitatea, într-un interval de cel puțin șapte zile, de a evalua obligațiile care decurg din contract (a se vedea în acest sens Hotărârea Hamilton, citată anterior, punctul 33).

24 În vederea întăririi protecției consumatorului într-o situație la care nu se așteaptă, directiva prevede în plus, la articolul 4, obligația comerciantului de a informa în scris consumatorul despre dreptul acestuia de a rezilia contractul, precum și despre condițiile și modalitățile de exercitare la care este supus un asemenea drept.

25 În sfârșit, din articolul 5 alineatul (1) din directivă rezultă că acest termen minimal de șapte zile trebuie calculat din momentul în care consumatorul a primit de la comerciant informația respectivă. Această prevedere se explică, după cum Curtea a avut ocazia să precizeze, prin faptul că, în cazul în care consumatorul nu are cunoștință despre existența unui drept de reziliere, acesta se găsește în imposibilitatea de a-l exercita (Hotărârea din 13 decembrie 2001, Heininger, C-481/99, Rec., p. I-9945, punctul 45).

26 Cu alte cuvinte, regimul de protecție instituit de directivă presupune nu numai că, în calitate de parte defavorizată, consumatorul dispune de dreptul de a rezilia contractul, ci și că ia cunoștință de drepturile sale fiind în mod expres informat în scris despre acestea.

27 Se impune, așadar, constatarea că obligația de informare prevăzută la articolul 4 din directivă ocupă un loc central în economia generală a acesteia, în calitate de garanție esențială, după cum a arătat avocatul general la punctele 55 și 56 din concluzii, a unei exercitări efective a dreptului de reziliere și, prin urmare, a efectului util al protecției consumatorilor urmărite de legiuitorul comunitar.

28 În consecință, o asemenea dispoziție se încadrează în domeniul interesului public, care poate, în sensul jurisprudenței amintite la punctul 20 din prezenta hotărâre, să justifice o intervenție pozitivă a instanței naționale pentru a compensa dezechilibrul existent între consumator și comerciant în cadrul contractelor încheiate în afara spațiilor comerciale.

29 În aceste condiții, trebuie să se considere că, în cazul în care consumatorul nu ar fi informat în mod corect despre dreptul acestuia de reziliere, instanța națională sesizată poate invoca din oficiu încălcarea prevederilor cuprinse în articolul 4 din directivă.

30 Acest aspect fiind stabilit, pentru a răspunde la întrebarea adresată de Audiencia Provincial de Salamanca, se impun, în al doilea rând, unele precizări cu privire la consecințele care pot fi deduse dintr-o asemenea încălcare și, mai specific, cu privire la posibilitatea instanței naționale sesizate de a declara nul contractul încheiat cu nerespectarea obligației de informare în cauză.

31 Cu privire la acest aspect, Curtea a avut ocazia să precizeze că, deși articolul 4 al treilea paragraf din directivă conferă statelor membre responsabilitatea de a reglementa efectele unei nerespectări a obligației de informare, instanțele naționale sesizate cu un litigiu între particulari trebuie, la rândul lor, să interpreteze toate normele de drept intern, în cea mai mare măsură posibilă, în lumina textului și a finalității directivei pentru a pronunța o soluție conformă obiectivului urmărit de aceasta (a se vedea în special în acest sens Hotărârea din 25 octombrie 2005, Schulte, C-350/03, Rec., p. I-9215, punctele 69, 71 și 102).

32 În acest cadru, trebuie arătat, pe de o parte, că noțiunea „măsuri adecvate privind protecția consumatorului" la care se referă articolul 4 al treilea paragraf din directivă recunoaște autorităților naționale o marjă de apreciere a stabilirii consecințelor care urmează a fi deduse dintr-o lipsă de informare, în măsura în care aceasta este exercitată în conformitate cu obiectivul principal al directivei pentru a asigura protecția recunoscută consumatorilor în condiții adecvate în raport cu împrejurările specifice cauzei.

33 Pe de altă parte, trebuie deopotrivă amintit că directiva recurge la o armonizare minimă în măsura în care, potrivit articolului 8, aceasta nu împiedică statele membre să adopte sau să mențină prevederi mai favorabile pentru protecția consumatorilor în domeniul pe care îl reglementează (a se vedea în acest sens Hotărârea Hamilton, citată anterior, punctul 48).

34 În aceste condiții, o măsură precum cea avută în vedere de instanța de trimitere, constând în declararea nulității contractului în litigiu, poate fi calificată „adecvată", în sensul articolului 4 al treilea paragraf menționat anterior, prin faptul că sancționează neîndeplinirea unei obligații a cărei respectare, astfel cum s-a arătat la punctele 26 și 27

din prezenta hotărâre, este esențială în vederea formării voinței consumatorului și a realizării nivelului de protecție urmărit de legiuitorul comunitar.

35 În sfârșit, trebuie precizat că, pe de o parte, această concluzie nu exclude posibilitatea ca alte măsuri să asigure deopotrivă acest nivel de protecție, precum, de exemplu, redeschiderea termenelor aplicabile în materia rezilierii contractului care să permită punerea consumatorului în măsură să exercite dreptul care îi este conferit de articolul 5 alineatul (1) din directivă. Pe de altă parte, ar fi posibil ca instanța națională sesizată să fie obligată de asemenea să țină seama, în anumite împrejurări, de voința consumatorului de a nu i se anula contractul în cauză (a se vedea, prin analogie, Hotărârea din 4 iunie 2009, Pannon GSM, C-243/08, Rep., p. I-4713, punctul 33).

36 Având în vedere toate considerațiile de mai sus, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că articolul 4 din directivă nu se opune ca o instanță națională să declare din oficiu nulitatea unui contract din domeniul de aplicare al acestei directive pentru motivul neinformării consumatorului despre dreptul său de reziliere, deși nulitatea nu a fost invocată în niciun moment de consumator în fața instanțelor naționale competente.

Cu privire la cheltuielile de judecată

37 Întrucât, în privința părților din acțiunea principală, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară:

Articolul 4 din Directiva 85/577/CEE a Consiliului din 20 decembrie 1985 privind protecția consumatorilor în cazul contractelor negociate în afara spațiilor comerciale nu se opune ca o instanță națională să declare din oficiu nulitatea unui contract din domeniul de aplicare al acestei directive pentru motivul neinformării consumatorului despre dreptul său de reziliere, deși nulitatea nu a fost invocată în niciun moment de consumator în fața instanțelor naționale competente.

Semnături